

SIYOSIY TAHLILDA STATISTIK USULLAR

*Iqtisodiyot fakulteti 3- kurs talabasi
Ro'ziboyev Kenja Ilxomovich*

Annotatsiya: Ushbu maqolada siyosiy tahlil tushunchasi, siyosiy tahlil usullari haqida ma'lumot beriladi va uning ahamiyati haqida so'z boradi. Shuningdek, har bir siyosiy tahlil usuli haqida ma'lumotlar va bir necha usullar qo'llanilish tarixi keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: siyosiy tahlil, siyosiy tahlil usullari, substrat-komponent, atribut-munosabat, kvantitativ tahlil, sifatli tahlil, sistematik tahlil, taqqoslash usuli, kontent tahlili, statistik tahlil, prognozlash.

Аннотация: В этой статье представлена информация о понятии политического анализа, методах политического анализа и говорится о его важности. Также дана информация о каждом методе политического анализа и история использования нескольких методов.

Ключевые слова: политический анализ, методы политического анализа, субстрат-компонент, атрибут-связь, количественный анализ, качественный анализ, системный анализ, сравнительный метод, контент-анализ, статистический анализ.

Abstract: This article provides information about the concept of political analysis, methods of political analysis, and talks about its importance. Also, information about each method of political analysis and the history of the use of several methods are given.

Key words: political analysis, methods of political analysis, substrate-component, attribute-relationship, quantitative analysis, qualitative analysis, systematic analysis, comparative method, content analysis, statistical analysis.

Kirish

Uzoq vaqt davomida mamlakatimizda analitika (tahlil)ning holati aytarli yaxshi emas edi. Bunga ta'lim va malakali kadrlar tayyorlash darajasi, ochiq yoki yopiq senzura, taqiqlangan mavzularning mavjudligi, nashrlar ustidan nazorat, oldindan belgilab qo'yilgan tadqiqotlar va amaldagi hukumat siyosatini qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilganlik, xorijiy tashkilotlar bilan aloqalarning cheklanganligi, yuqori hokimiyat organlari oldida hisobdorlik, ishonchli empirik ma'lumotlarning yetishmasligi, ish haqining pastligi, xodimlar almashinuvi va aqliy salohiyatning yetishmasligi o'z ta'sirini ko'rsatdi. Ammo, albatta, mustaqillik bergan ajoyib ne'matlardan biri ilm-fanni rivojlanishi uchun imkoniyatlar tarmog'i bo'ldi. Siyosiy tizimning faol mavjudligi va rivojlanishini ta'minlovchi siyosiy

subyektlarning umumiy faoliyati bu siyosiy jarayon bo'lib, uni tahlil qilish ilmiy usullarga tayanadi. Bu tahlillar orqali siyosiy tuzilmalarning strukturasi, ularning o'zaro ta'siri va siyosiy fenomenlar tadqiq qilinadi. Ilmiy-nazariy yondashuvlar esa tahlillarni yanada chuqurlashtirib, yangi nazariyalar va g'oyalar shakllanishiga yordam beradi. Avvalo, "tahlil" so'ziga to'xtalsak, etimologik ma'nosi qadimgi yunon tilidan olingan va "parchalanish" degan ma'noni anglatadi. Siyosiy tahlil -bu muayyan siyosiy voqealar va siyosiy vaziyatni o'rganish, uning mumkin bo'lgan rivojlanishi to'g'risida taxminlarni yaratish va malakali siyosiy qarorlar qabul qilish uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan turli usullar majmuidir. 2 Siyosiy tahlil siyosat doirasida nisbatan yangi fan bo'lib, Ikkinchi jahon urushidan keyin jadal rivojlangan. Siyosatshunoslik fani doirasida siyosiy qarorlar, xalq fikri, siyosiy jarayonlar, hodisalar, institutlar, kuchlar, manfaatlar va boshqalarni ilmiy jihatdan o'rganish va baholash jarayonida siyosiy tahlildan foydalanamiz. U asosan to'rt bosqichda amalga oshiriladi. Bu bosqichlar quyidagilar: ma'lumot yig'ish, baholash, tahlil va prognozlash. Ularning har birida ma'lum vazifalar amalga oshiriladi. Masalan, ma'lumot yig'ish bosqichida siyosiy jarayonlar va hodisalar haqida faktlar va statistikalar to'planadi. Baholash olingan ma'lumotlar asosida vaziyatlarni baholashni o'z ichiga olsa, tahlilda hodisalar o'rtasidagi aloqalarni aniqlanadi va ularni tushunishga intilish jarayoni bo'lib o'tadi. So'nggi bosqich, ya'ni prognozlashda qilingan tahlillar asosida siyosiy tendensiyalar bashorat qilinadi va ularning natijalari va oqibatlarini oldindan ko'ra bilish talab etiladi.

Asosiy qism

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida makroiqtisodiy barqarorlik va barqaror iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlash borasida olib borilayotgan islohotlardan ko'zlangan maqsad aholi farovonligini ta'minlash va xalqaro maydonda iqtisodiy salohiyatni yanada yaxshilashdan iborat. Aholini statistik o'rganishning iqtisodiy-ijtimoiy jihatlari juda ko'p bo'lib, iqtisodiy tarmoqlarning rivojlanishida ishchi kuchi sifatida qatnashadigan aholi, bozorlarda iste'molchi vazifasini ham bajarishi yuqoridagi jihatlardan eng asosiylari hisoblanadi. Mustaqillik yillarida aholining bandligi va daromadlarini oshirish bo'yicha katta ishlar amalga oshirildi. Hukumatimiz yuzaga kelayotgan katta demografik vazifalar bois aholining jon boshiga daromadlarini oshirish bilan bog'liq murakkab vazifalarni bajarishiga to'g'ri kelmoqda. Aholishunoslikni rivojlantirish mamlakat aholisi miqdorining dinamikasini va uning asosiy manbalarini, aholi tabiiy ko'payishidagi o'zgarishlarni, urbanizatsiya va migratsiya dinamikasini, milliy va ijtimoiy tarkibini hamda uning mehnat resurslari bandligini tavsiflaydigan murakkab ijtimoiy-iqtisodiy va demografik jarayon hisoblanadi. O'zbekistonda mustaqillik yillarida o'ziga hos xususiyatlari bilan bilan sobiq ittifoq davridagidan farqlanadigan yangi demografik vaziyat yuzaga keldi. Bunga iqtisodiyotda muvaffaqiyatli tuzilmaviy o'zgarishlar, barqaror yuqori o'sish

ko'lamlari natijasida erishildi.

2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida mahallalarda yangi institut sifatida joriy qilingan tadbirkorlikni rivojlantirish, aholi bandligini ta'minlash va kambag'allikni qisqartirish masalalari bo'yicha tuman (shahar) hokimi yordamchilari hamda yoshlar yetakchilari faoliyati samarali yo'lga qo'yish, vazifalari belgilab berilgan. Xususan, "Yangi ish o'rinlarini tashkil etish va aholi bandligiga ko'maklashish bo'yicha davlat dasturi" doirasida xorijdan qaytgan fuqarolarni manzilli ishga joylashtirish, kasb-hunarga o'qitish orqali qayta tayyorlash, tadbirkorlik faoliyatiga jalb etish belgilab berilgan.

Demografik jarayonlarni yuzaga kelishi, aholi to'g'risidagi statistik ma'lumotlar, jumladan, uning tarkibi, hajmi, tarqalishi, tug'ilish, o'lim, migratsiya va boshqa parametrlar maxalliy va xorijiy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Shuningdek, demografik omillarning jamiyat tuzilishi, iqtisodiyot va boshqa ijtimoiy jihatlariga ta'sirini o'rganish davom etmoqda. Tadqiqot metodologiyasini aholi bandligini ta'minlash nazariyasi bo'yicha mamlakatimiz hamda xorijiy olimlarning olib borgan ilmiy ishlari natijalari, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining aholi bandligini ta'minlash va turmush farovonligini oshirishga oid farmon va qarorlari tashkil etadi. Shu bilan birga, rivojlangan xorijiy mamlakatlarda aholi bandligini ta'minlash modellarining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish, O'zbekistonda aholi bandligini ta'minlash siyosatini yuritishda foydali jihatlarini amaliyotga kiritishda katta turtki bo'lishi mumkin. Shu nuqtai nazardan ushbu tadqiqotning metodologik jihatida mamlakatimizda innovasion rivojlanish g'oyalarini amaliyotga joriy etish yo'llarini asoslashdan iborat. Demografik jarayonlar juda ham bir-biriga zid va ko'p omillar ta'sirida bo'ladi: ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy, milliy, tabiiy va h.k. Hozirda dunyo aholisi taxminan 8 milliarddan ortiq kishini tashkil qiladi. Bu dunyo aholisi 20-asr o'rtalariga qaraganda uch baravar ko'pligini anglatadi. Kelgusi 30 yil ichida dunyo aholisi qariyb 2 milliardga, 2050 yilda hozirgi 8 milliarddan 9,7 milliardga ko'payishi kutilmoqda va 2080-yillarning o'rtalarida eng yuqori cho'qqisiga ko'ra qariyb 10,4 milliardga yetishi mumkin. Aholining bunday tez o'sishi, asosan, reproduktiv yoshda omon qolgan odamlar sonining ko'payishi, shuningdek, o'rtacha umr ko'rish davomiyligi, urbanizatsiya va migratsiyaning kuchayishi kabi omillar bilan bog'liq. Tug'ilish ko'rsatkichlarining oshishi ham muhim rol o'ynaydi. Bu tendentsiyalar kelajak avlodlar uchun juda muhim bo'ladi. Masalan, hozirgi davrda O'zbekistonda zamonaviy demografik jarayonlar o'zining tarangligi va keskinligi bilan farq qiladi. Mazkur jarayonlar asosida mamlakatdagi ijtimoiy-iqtisodiy vaziyat yotadi. Shuni qayd qilish darkorki, barcha demografik jarayonlar u yoki bu miqdorda aholining bandligiga ta'sir qiladi. O'zbekiston Respublikasining doimiy aholisi soni 2024 yil 1 yanvar holatiga 36799,8 ming kishini tashkil etib, 2001 yildagiga nisbatan 11986,7 ming kishiga, ya'ni 48,3%ga o'sgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Hulosa qalib aytganda, demografik o'zgarishlar jamiyat hayotining turli jabhalariga, jumladan, iqtisodiyot, sog'liqni saqlash, ta'lim va ijtimoiy tizimlarga chuqur ta'sir ko'rsatadi. Migratsiya turli mamlakatlarda demografik va ijtimoiy tuzilishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Demografik jarayonlar jamiyat hayotining turli jabhalari uchun, tug'ilish va o'lim darajasidan tortib, aholining migratsiya va yosh tarkibigacha katta ahamiyatga ega. Aholining qarishi, tug'ilishning pastligi va migratsiya oqimi kabi hozirgi demografik tendentsiyalar ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishning samarali strategiyalarini ishlab chiqish uchun e'tibor va tahlilni talab qiladi. Yuqoridagilardan kelib chiqib quyidagi taklif va tafsialarni berish mumkin: Tug'ilish darajasini rag'batlantirish, bolali oilalar uchun ijtimoiy imtiyozlar berishni takomillashtirish siyosatini ishlab chiqish zarur. Sog'liqni saqlash va ijtimoiy yordam tizimlarini aholining yosh tarkibidagi o'zgarishlarga moslashtirish masalasini ko'rib chiqish kerak.

ADABIYOTLAR:

1. Siroj Zarina Rustambekovna. O'zbekistonda demografik jarayonlardagi o'zgarishlarning statistik tahlili/ Ozbekiston statistika axborotnomasi/ 2023 yil 1(15)-son
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022-йил 28-январдаги “2022 - 2026-йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ-60-сон Фармони. <https://lex.uz/> 2022-й.
3. А.И.Шербаков и др. Демография. Учебное пособие. Москва. ИНФРА-М. 2017. 214 стр.
4. Антонова, Н. Л. Демография : учеб.-метод. пособие / Н. Л. Антонова ; М-во образования и науки Рос. Федерации, Урал. федер. ун-т. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2014. – 154 с.
5. Забавина М.С., Забавина Е.Ю. Глобальные демографические проблемы современности // Современная мировая экономика: вызовы и реальность. Секция: «Актуальные вопросы мировой экономики» [Электронный ресурс]: материалы I-й Республиканской научно-практической конференции, г. Донецк, 20 ноября 2018 г. / отв. ред. Я. В. Хоменко / ГОУВПО «ДОННТУ». – Донецк: ДОННТУ, 2018. - с. 30-32